

en els voltants de Carcassona, forma confirmada com a llenguadociana pel TdF, que el posa en un article encapçalat *couscourilho*, si bé definint-lo 'Lactuca perennis', suposo traient-ho d'Axel Duboul (*Noms patois des plantes*),¹⁰ que registra *couscourillo* com a «laitue vivace, lactuca perennis».

En enquestes onomàstiques van dir-me, a Setcases i a Llançà, que és semblant però tanmateix distinta de les *šikōjinas* (a Llançà *šakōjiras* a l'Aran i Alt Pallars *šikōjyes*) i que pronuncien, com en el Barcelonès, *kuskunilās*, i també diferent del que pels volts de Barcelona en deïem *màstecs* (a Llançà *mastegueres*), una mica més grans, silvestres i més aspres i ordinaris que la cosconilla, que és deliciosa un cop amanida.

Ací *-ll-* és una antiga *-yl-* (provinent de *-ICLA*), de manera que en la zona intermèdia entre l'Alt Empordà i el Barcelonès, aquesta *-yl-* passa a *-y-* i seguidament es confon amb la *i*: recullo *kuskunias* a Sant Aniol de Finestres (1968) i en els afores N. de Vic (1962), i Griera ens transmet «*cosconia*: espècie de llesc» d'un corresponal de Girona (*RLiR* v, 237).

Puix que hem vist que a tot el Pirineu oriental *coscoll* ha vingut a designar una espècie d'enciam, és clar que *cosconilla* ha de ser un derivat del mateix CUSCULIUM: concretament *CUSCULICŪLA, puix que hi ha dissimilació en doble sentit: en *-n-* en el més estès *cosconilla*, i en *-r-* en el *couscourilho* de Duboul i de Mistral.¹¹ I n'hi ha una contraprova eloqüent en el Migjorn valencià, on de sobte reapareix isoladament el mot, amb forma i sentit a penes diferents: a la Vall de Gallinera m'ensenyaren la *koskonēla*, també silvestre, i descrivint-me-la, «és com una endívia»: en efecte, vaig veure que és més grossa que la nostra *cosconilla* (1963). No hi fa res, però, etimològicament tot és u, sinó que ací el sufix *-ICŪLA*, sempre ambivalent pel que fa a la quantitat de la *i*, es presenta com a *-ICŪLA*.

Doncs això podria donar-nos una explicació romànica perfectament sostenible del duplicat *coscō(n)*: havent-se creat, gràcies al diminutiu dissimilat, el duplicat CUSCULICULA/CUSCUNICULA, al costat del primitiu *coscoll* no és estrany que vagi sorgir *coscon* al costat de *coscoll*. Podríem donar-ho com a bastant cert, si no fos que l'origen últim de CUSCULIUM està encara embolcat en boires impenetrades, i això imposa deixar un gros marge de dubte quant a l'explicació i origen d'aqueixa *-n-*, i no menys quant a la duplicat semàntica, mentre no estiguem segurs que no és en aquestes boires on es troba la raó d'una cosa i altra.

En primer lloc, ¿a quina mena de substrat pertany CUSCULIUM? Ja hem vist que la planta era tan coneguda i bona a l'Àsia Menor com a Hispània, segons Plini i Dioscòrides, i que el mot ha deixat descendència amb significat independent a Sardenya, on també es feia el CUSCULIUM, segons Plini, encara que no hi fos de bona qualitat, i fins a l'Àfrica. Ara bé si el mot reapareixia en aquells països, encara que fos en variants un poc diferents, atribuiríem a la conclusió que es tracta d'un mot del grup lingüístic vagament conegut com a «mediterrani»; çò que és ben possible.

Si, però, només reaparegués en els dos centres de producció capitals, d'una banda Hispània, de l'altra Galàcia-Pisídia-Cilícia, tindriem un fort indicatiu d'origen cèltic, com sigui que els gàlates abans de concentrar-se en la seva província central anatòlica, vagaren vastament per tota l'Àsia Menor, en particular per les províncies del Sud, com ho són les altres dues. Però no s'han trobat pistes de tipus lingüístic que orientin cap al cèltic. Els grans celtòlegs —Pedersen (*Vgl. Kelt. Gr.*), Pokorny (*IEW*, Walde-Pok.), Walde, Holder— no recullen enlloc de llurs obres res referent sigui a *cusculium* o mots semblants, sigui al tipus *coccus/κόκκος*: és evident que donen per descartat un origen cèltic i fins indoeuropeu, car també és clar que no hi ha arrels indoeuropees on es puguin encabir fàcilment l'un ni l'altre. L'altre nom del quermes o coscoll, ll. *coccus*, considerat manlleu del gr. *κόκκος* 'gra', etc., no sembla existir tampoc en cèltic antic, per més que hi hagi el bretó *kok* m. 'baia del grèvol', i el ky. *coch* «rouge vif»: però Victor Henry i Walde-H. estan d'acord que són manlleus del llatí.¹²

L'argument decisiu contra el cèltic és el geogràfic. Com ja he dit CUSCULIUM no ha deixat descendència, ni apellativa ni toponímica en la Gal·lo-Romània, ni en les terres galaico-lusitanes. En canvi molta en la toponímia catalana, lato sensu, i en la del domini castellà. En aquest, però, sembla estar limitat a l'Orient i al Sud. Bastin els noms de poblacions com a indicatiu: hi ha tres *La Coscoja* —a les prov. de Terol, Albacete, i Ciudad Real— un *Coscoya* a Sevilla i un a Santander; i a la prov. d'Osca dos *Coscojuela*, i singles *Coscollar* i *Coscollano*; un *Coscojal* a Badajoz, *Coscojales* a Almeria, un *Coscojosa* a Ciudad Real i un altre a Sevilla, i un *Coscollilla* a Alpuente (part xurra de València): en síntesi, molt a Aragó i la Manxa, bastant a Andalusia, menys a Extremadura, i a Santander, res a Lleó ni Castella pròpia, res a Galícia ni a Portugal. És evident, doncs, que el mot manca a la part cèltica d'Espanya, i que és absent de Gàllia salvant l'extrem Sud. No pensem, doncs, més en el cèltic.

I reconeguem que Ed. Bourciez (*BHisp.* III, 135), bon romanista de sentit comú, té raons sòlides per creure en un origen ibèric. En tot cas no indoeuropeu; i per la banda del basc els indicis són també febles i de sentits incertament afins (cf. els treballs de Schuchardt).¹³ O ibèric o «mediterrani».¹⁴

DERIV.: *Coscollar* 'veçant ple de coscolls' Xodos, El Boixar (1961), i molt més lluny el plural *Es Koskolás* a Castell de Castells, serres d'Aitana; *coscollal* «ilicetum», Busa-Nebr., 1507; i els noms *Coscunarre*, *Coscolledo* i semblants, tractats supra. *Coscollina*: «herba molt baixa, de floreta groga, si el bestiar l'agarre xop, es rebenten», El Boixar; id. la decocció la bullen i «es menja la sang del que té ram de pulmonia», Xodos (1961). *AlcM* ho dona com a nom de l'aladern «a Tort. i Val.»; cf. el que he dit supra. *Coscollada* 'lloc d'alzines joves' mall. Nord. *Coscollenc*. *Coscollo*. *Coscollós*. *Coscollosa*.

1 «Granum hoc primoque ceu scabies fruticis, par-